

Sayı : 12 .

Sene : 1981 - 1982

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ EDEBİYAT FAKÜLTESİ

TARİH ENSTİTÜSÜ
DERGİSİ

*Prof. Tayyib Gökbilgin
Hatıra Sayısı*

EDEBİYAT FAKÜLTESİ MATBAASI
İSTANBUL — 1982

YANLIŞ KULLANILAN TÜRK KÜLTÜR TERİMLERİNDEN
BİRKAÇ ÖRNEK: ULUS, YASA, KURULTAY

Ibrahim Kafesoğlu

Bugün gerek konuşma, gerek yazı dilimizde yaygınlaştırılmasına çalışılan öyle «yeni» tâbirler vardır ki, gerçek mânaları ile ilgisiz, çok farklı kavramlar için kullanılmaktadır. «Arı Türkçe» oldukları iddiası ile edebiyat, idâre, siyaset ve hattâ hukuk sahasına sokulan bir takım «sözcük»ler yolu ile, meselâ millet, milliyet, hürriyet, kanun, medeniyet, istiklâl vb. gibi, Türk'ün ruh dünyasında derin tarihî ve beşerî yankılar uyandıran köklü kavramlar hazinesine dayalı Türkçe ifade kudreti; özden mahrum; halk tarafından benimsenmiyen, zevksiz, boş ses kalıpları içinde yozlaştırılmaktadır.

Biz, sayısı hayli kabarık bu tür yakıştırma kelime-terimlerden ancak birkaçının, tarihî belgeler ışığında, aslını, uğradığı mâna değişikliğini ve dilimizde yer etmelerinin sakıncalarını belirtmeye çalışacağız :

1 — **ULUS** : Bugün, kültür ilimleri ile uğraşanların dışında hemen herkesin rastgele kullandığı bu kelime ve bundan, menşei belirsiz bir *-al* veya *-sal* eki ile türetilen *sözcük*ler, iddiaya göre, millet, millî, milliyetçilik vb.nin yerini tutan Türkçe terimlerdir¹.

1 Dil Kurumu tarafından yayınlanan «*Türkçe Sözlük*» adlı kitapta adı geçen *sözcük*'ler şöyle açıklanmaktadır :

Ulus : Dili, kültürü ve ülküsü bakımından başka topluluklardan ayrılan topluluk, millet;

Ulusal : Ulusa özgü, millî;

Ulusçu : Milliyetçi,

Ulusçuluk : Milliyetçilik.

(bk. *Türkçe Sözlük*, 1969, 5. baskı, s. 755).

Ulus kelimesine «millet» denilmesinde, bilhassa, Gök-Türk kitabelerinin çözücüsü büyük Türkolog V. Thomsen etkili olmuş gibidir. Zira o, Kül-Tegin kitabesinde yer alan *Ulys (ulus)* kelimesini², 85 yıl önce, 1896'da, Fransızca «peuple» (halk), ve 1922'de neşrettiği diğer bir makalesinde de Almanca «Stamm» (kabile) kelimeleri ile karşılamıştı³. Bizde Gök-Türk yazılı belgeleri topluca yayımlayan H.N. Orkun da, şüphesiz Thomsen'e uyararak, aynı kelimeyi «halk, kavim, millet» diye mânalandırmıştı⁴. Ancak, tek bir kelimeye böyle, hem de sosyal yapı açısından farklı birimlere delâlet eden 4 karşılık gösterilmesi doğru değildi. Nitekim bu nokta sonraları kavram karışıklığına yol açmış, nihayet kelimenin yanlış olarak «millet» diye yorumlanması dilimizde ağırlık kazanmıştır.

Halbuki bahis konusu kelimenin Türkçede «ulus» değil, «ulus» okunması gerektiği ve mânasının da, herhangi bir insan topluluğu değil, «arazi, bölge, kasaba, köy, memleket» olduğu yapılan incelemeler sonunda tesbit edilmiştir⁵.

Eski Türkçede «ulus» şeklinde söylenen bir kelimeye rastlanmamakla beraber, tarihte bir «ulus» deyimi mevcut olmuştur ve Moğol hâkimiyeti devrinden, yâni 13. asrın 2. çeyreğinden itibaren görünmeğe başlamıştır. Kelimenin Türkçedeki «ulus»'tan geliştiği

2 Kitabe I, kuzey, str. 12 : «Buğarağ ulus(ş) bodun...».

3 V. Thomsen, *Inscriptions de l'Orkhon déchiffrées*, Helsingfors, 1896, s. 164 n. 59 (Hatırlatalım ki, burada «halk» mânasını verirken Thomsen, ulus'un Moğol hâkimiyeti devrinde gelişen Çağatay lehçesindeki mânasına dayandığını belirtiyordu, bk. aynı eser, s. 165 n. 64); V. Thomsen /Türk. terc./, *Moğolistan'da Türkçe kitabeler*, Türkiyat Mecm., 1935, III, s. 106 : «millet».

4 H.N. Orkun, *Eski Türk Yazıtları (=ETY)*, IV, 1941, s. 123.

5 Kitabedeki ibare : «Buharalıların memleketi, bölgesi» (bk. A.v. Gabain *Alttürkische Grammatik (=Altt. Gram)*, Leipzig, 1950, s. 347 : ulus=devlet, memleket; M. Ergin, *Orhun Âbideleri*, İstanbul, 1970, s. 15, 19; T. Tekin, *A Grammar of Orkhon Turkic*, Bloomington, 1968, s. 390 : ulus=city/şehir). Ayrıca 8. asırdan sonraya ait Uygur metinlerinde ulus = memleket, bölge : «Koçu ulus iki otuz balık=Koçu bölgesi ve 22 kasaba», «ulus bodun = bölge / memleket / halkı» vb., bk. G. Clauson, *An Etymological Dictionary of pre-thirteenth Century Turkish (=Turkish)*, Oxford, 1972, s. 152b; A. Caferoğlu, *Eski Uygur Sözlüğü (=EUS)*, Ankara, 1968, s. 265; *Kutadgu-Bilig, III (İndeks)*, 1979, s. 494 : ulus=köy, şehir; *Divân-ü Lügat-it-Türk/terc. B. Atalay/ (=DLT)*, I, 1936, s. 62 : ulus=şehir, köy.

düşünülebilir⁶ ise de, mâna bakımından büyük değişikliğe uğrayarak, artık, «memleket, kasaba, ülke» yerine, biri umumî olarak «halk, nüfus»a, diğeri de Moğol imparatorluğunun idârî yapısında hususî bir teşkilâta delâlet etmek üzere, iki muhteva kazandığı, 13. asır ortalarında yazılan (1240-1250 arası) «*Moğolların Gizli Tarihi*»nden anlaşılmaktadır⁷. Ancak 2. mânasının ağır bastığı kesindir ve ilk mânasını da aynı kavrama bağlamak mümkün ve hattâ zarurîdir: «Ulus» tâbiri, Türk siyasî kuruluşlarında görülmeyen ve dolayısıyla Türklerdekinden tamamen başka bir hükümlerlik anlayışından doğan hâkimiyet düşüncesinin neticesi olarak «Bütün imparatorluk topraklarının, içinde yaşayan insanlarla birlikte, *hükümdar âilesine âit ortak mülk kabul edildiği*» Moğol devletinde arazi paylaşıldığı zaman, hânedan üyelerinden herbirine düşen «halkı ile beraber arazi» hissesini ifade etmiştir. Bu, Batıdaki feodalitenin «mâlikâne» rejimini andıran Moğol *Ulus sisteminin* özelliği, araştırmacılarca şöyle anlatılmaktadır: Moğol idârî yapısında bir şahsın (prens, reis) hâkimiyeti altında toplanmış kabileler birliğine *ulus* denir⁸. «Cengiz Han'ın 4 oğlundan herbiri, kendine ayrılan bölge ile oradaki halkın sâhip ve hâkimi idi, bu hisselerle siyasî-idârî terim olarak 'ulus' deniyordu: Çağatay ulus'u, Coçi ulus'u vb. gibi»⁹. *Gizli Tarih*'deki «ulus» deyimini de aynı mânada almak lâzımdır¹⁰; nitekim Moğol tarihinin 2. ana kaynağı durumundaki *Târih-i Cihânguşâ* (yazılışı, 1260) da bu husus açık bir şekilde belirtilmiştir: Devlet toprakları ve halkının, hükümdar âilesi mensupları arasında bölüşüldüğü Moğol usulünde «Her ne kadar hükümlerlik hakkı bir kişinin üstünde görünürse de, gerçekte bütün oğullar, torunlar ortak mülk sâhibi olduklarından, kurultayda bütün ülke arazi ve ahalisi evlâtlar ara-

6 Bk. G. Clauson, *Turkish...*, 152b; R.R. Arat, *Vekayi (Babur'un hatıratı)*, II, Ankara, 1946, s. 659.

7 *Moğolların Gizli Tarihi* (Türkç. terc.), Ankara, 1948, s. 16 n. 2; Daha bk. G.J. Ramstedt, *Mongolica*, JSFou, 1906, bk. G. Doerfer, *Türkische und mongolische Elemente...* I, 1964, Wiesbaden, s. 175; G. Clauson, *Turkish...*, 152b: «*Mongol ulus beğ* = Moğol devletinin (Moğollara bağlı kütelerin) beyi» (1244-45'den).

8 G. Doerfer, *Türkische und mongolische...* I, s. 175. Daha bk. aş. n. 12.

9 G. Clauson, *Turkish...*, s. 152b.

10 Moğolcada umumî mânada halk kavramı «İrgen» kelimesi ile ifade edilmektedir (*Moğ. Gizli Tar.*, s. 4 n. 7).

sında taksim edilmiştir»¹¹. Moğol İlhanî devleti veziri Reşid'üd-din tarafından hazırlanan, 3. mühim kaynak, *Câmi'üt-tevârih* (14. asır başları) dâhil, diğer tarihî vesikalara dayanarak Moğol idâri ve sosyal kuruluşlarını inceleyen Vladimirtsov da kaydetmektedir ki, Moğollarda «Haan (kagan), tayşi (büyük üstad, prens ?) veya baatur (kahraman) vb. ye tâbi herhangi soy, oymak veya kabile birliği «ulus» diye anılıyordu; bu bir nevi «mülk-halk» demektir. Meselâ Tayçi'ut'lar bir takım oymaklar olarak «irgen» (kabile-halk) idiler, fakat Targutay-Kiriltuh'un emri altında toplandıkları zaman onun *ulus'u* (*mülk-halk'ı*) olmuşlardı... Moğol hâkimiyetinin ilk sıralarında bir timar veya zeamet ahalisi demek olan «ulus», sonra «mâlikâne halkı» mânasını almıştır¹². Moğol hükümdar âilesinin erkek üyeleri, ulus'ları miras mâlikâne olarak almak hakkına sâhip idiler ve bütün Moğol imparatorluk nüfusu böylece ulus'lara ayrılarak, taksim edilirdi¹³.

Moğol hâkimiyetinin zayıfladığı veya iyice ortadan kalktığı zamanlarda, eski Moğol tesiri ile, bir kısım Türk grupları arasında da yayılmış olan *ulus* tâbiri, yine de farklı mânada alınmış, feodal nitelikteki Moğol «mâlikâne»si karşılığı değil, sadece göçebe halk ve çok defa da, *él* (il) teriminin müteradifi olarak kullanılmıştır¹⁴.

Görülüyor ki, Türkçede bir «ulus» kelimesi mevcut bulunmamaktadır ve üstelik, Türk devlet geleneklerinin yürürlükte olduğu çevrelerde bir senyörün hâkimiyetinde halkı, toprak ile birlikte tevarüs, ve icabında rehin veya hibe edilebilen bir derebeylik usulü de yer almamıştır. O hâlde, Türkiye herhangi bir şahsın veya âilenin mülkü, mâlikânesi olmadığına ve Türkiye ahalisi toprağa bağlı bir mülk-halk (serf) durumunda bulunmadığına göre, ondan «ulus» diye

11 Atâ M. Cuveynî, *Târih-i Cihânguşâ*, GMS. I, 1912, s. 30 vd.

12 B.Y. Vladimirtsov (Türk. terc.), *Moğolların İçtimâî teşkilâtı*, Ankara, 1944, s. 147, 201.

13 B.Y. Vladimirtsov, *aynı eser*, s. 195; B. Spuler (Türk. terc.), *Iran Moğolları*, Ankara, 1947, s. 151, 167 vd.

14 14-16. asırlarda : *memleket*, veya *göçebe birliği*; 16-17. asırlarda : *Konar-göçer* küteller, meselâ, Anadolu'da Boz-ulus, Irak'da Kara-ulus gibi; bk. A. İnan, *Ulus terimi üzerine*, Makaleler ve İncelemeler, Ankara, 1968, s. 622 vd.; F. Sümer, *Oğuzlar*, Ankara, 1967, s. 199.

bahsederek Türk milletine bir nevi kölelik yakıştırmak tarihî vebal taşıyan bir davranış sayılmalıdır¹⁵.

2 — **YASA** : Bu kelime «kanun» yerine kullanılıyor¹⁶. İlk defa Kül-Tegin kitabesinde rastlanan ve V. Thomsen tarafından Türkçede *yasa-r* şeklinde geliştiği tahmin edilerek fiil kökü olduğu düşünülen «yasa-»ya «tâyin etmek, düzenlemek, karar vb.» mânalarının verilmesinden dolayı¹⁷, bu kelimenin «kanun» kavramını ifade etmesi fikri yaygınlaşmış¹⁸; ayrıca bu kanaatin güç kazanmasında, Uygur devrinden kalma, 767 yılına âit olduğu sanılan bir Türkçe metinde, kanun mânasında «yasak» kelimesinin geçtiği iddiası¹⁹, fazlası ile tesirli olmuştur²⁰. Halbuki Kül-Tegin kitabesini neşreden W. Radloff'tan beri (1894), oradaki kelimenin «yasar» değil «yaşar» okunabileceği²¹, hattâ daha doğru okunuşun «ay-sar» (Tanrı tâyin et-

15 «Millet» deyimini muhafaza etmek lâzımdır. Çünkü Arabca aslında *din* (ve *şariat*) demek olan «millet», Türkçede Batı dillerindeki «nation» kavramını ifade eden bir terim vasfındadır ve Türk topluluğunun tarihi gelişimine uygun düşmektedir. Eskiden *kim* (halk) ve *bodun* (bu kelime, Thomsen'in «peuple»=halk ve son olarak L. Bazin'in «nation» /bk. *Les Calendriers Turcs...* 1974, Lille, s. 277/ diye tercüme etmelerine rağmen, kuruluşu oldukça farklı Bozkır Türk devletinde siyasî-idârî *boylar birliği*'ni ifade ediyordu. bk. İ. Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, «Sosyal yapı» bahsi) terimlerini kullanmış ve mâlum mânası ile ulus deyimini hiç benimsememiş olan Türkler, 11. asırdan itibaren girdikleri İslâm kültür çevresinde yeni oluşan sosyo-kültürel bünye gereği olarak *millet* söztünü kabul etmişler ve bundan da millî, milliyetçilik gibi terimleri türetmişlerdir.

16 *Yasa* : Devletin yasama kurulunca, herkesce uyulmak üzere konulan her türlü kural, Kanun. -*Yasal* : yasaya uygun, Kanunî -*Yasama* Meclisleri : Millet Meclisi, Senato. Bk. *Türkçe Sözlük*, s. 791 vd.

17 Bk. Kitabe I, kuzey, str. 10 : «Öd tenğri yasar», V. Thomsen, *Inscriptions de l'Orkhon...*, s. 113 n. 60 = «Tanrı zamanı tâyin eder».

18 Bk. H.N. Orkun, *ETY, IV*, s. 135; A.v. Gabain, *Alt. Gram...*, s. 353; T. Tekin, *Gram. of Orkhon...*, s. 398; L. Bazin, *Les Calendriers Turcs...*, s. 243.

19 F.W.K. Müller, *Zwei Pfahlschriften aus den Turfanfunden*, APAW, 1915, s. 6 (*Yasak*=Gesetz : Kanun).

20 F.W.K. Müller'den naklen : A. Caferoğlu, *EUS*, s. 289; A. İnan, *Yasa, Töre-türe ve Şariat*, Türk Kültürü Araştırmaları, I, 1, 1964, s. 104; A. İnan, *Türk etnolojisini ilgilendiren birkaç terim-kelime üzerine*, Makaleler ve İncelemeler, Ankara, 1968, s. 640; S.M. Arsal *Türk Tarihi ve Hukuk*, İstanbul, 1947, s. 168 n. 102.

21 Bk. V. Thomsen, *Inscriptions...*, s. 160 n. 60; M. Ergin, *Orhun Âbideleri*, s. 14, 59 :: «yaşar».

tiği, bildirdiği zaman) olacağı hatırlatılmıştı²². Üstelik bahis konusu metnin tarihlenmesinde hatâ yapıldığı, belgenin 10. asır ortalarına²³, hattâ Moğol devri başlarına doğru bir zamanda tanzim edildiği ve ayrıca da zikri geçen kelimenin aslında «yasak» değil, *yağak* okunması gerektiği belirtilmiştir²⁴. Bunlara ilâveten Gök-Türk çağında «yasa» olarak görünen bir kelimenin, 30 yıl gibi bir süre içinde, «yasak» şekline girmesi Türkçenin morfolojisine de aykırı idi (Zira, kaideye göre, sondaki -k, -g seslerin düşmesi beklenirken, burada ters bir durum göze çarpmaktadır). Esasen Türkçede kanun mânasında kitabelerde sık sık geçen bir terim mevcut iken, ikinci bir kelimeye ihtiyaç da yoktu. Eski Türkçede «kanun» sözünün karşılığı «töre» (aslî, *törü*) idi. Bugün sadece örf, gelenek ifade eden ve şimdilik tesbit edilebildiğine göre, 1600 yıllık bir maziye sâhip olan bu Türkçe terim «hukukî normlar bütünü», yâni kanun demektir²⁵.

Tarihî belgelerin incelenmesi, menşe ve mâna bakımından «yasa» deyimine tam bir kesinlik getirmiştir denebilir: Kelime («yasa, *yasag*, *yasak*, *casa*, *çasağ*, *casak*») Cengiz Han zamanında kullanılmağa başlanan, yâni 13. asır ilk yarısından itibaren ortaya çıkan Moğolca bir terimdir. Durum kaynak eserlerde şöyle açıklanmaktadır :

Târih-i Cihânguşâ : Yasa, Cengiz Han tarafından konulan (idârî-hukukî) kaidelerin hepsine birden verilen addır²⁶.

Moğolların Gizli Tarihi : Yasak (casak) = kanun²⁷.

Çağdaşımız araştırmacılar da aynı sonuca varmışlardır :

W. Barthold : Yasa : «Cengiz Han kanunu», «Moğol örfî huku-ku»²⁸.

22 G. Clauson, *Turkish...*, s. 266a, 974a; Son okunuşun isabeti hakkında bk. G. Doerfer, *Türkische und mongolische*, IV, 1975, s. 72.

23 J.R. Hamilton, *Les Ouïghours à l'époque des Cinq Dynasties d'après les documents chionois*, 1955, Paris, s. 142 vd.

24 Bk. G. Clauson, *Turkish...*, s. 974a; G. Doerfer, *aynı esr.*, s. 72.

25 Tafsîlât için bk. İ. Kafesoğlu, *Kutadgu-Bilig ve Kültür Tarihimizdeki yeri*, 1980² («Töre» bahsi).

26 *T. Cihânguşâ*, I, s. 16.

27 *Moğ. Gizli Tarihi*, s. 220, 225, 243.

28 W. Barthold, *Orta Asya Türk Tarihi hakkında dersler*, 1975², İstanbul, s. 280, 311; Daha bk. R. Grousset, *L'Empire des Steppes*, Paris 1941, s. 278.

B.Y. Vladimirtsov : Yasa : Moğollarda «kanun, ceza, idarî işler»²⁹.

S.M. Arsal : Yasa, Cengiz'in emri üzerine toplanıp yazı ile tesbit edilmiş olan kanun mecmuası³⁰.

G. Doerfer : Casak (Yasak) : Cengiz Han'ın kanunu³¹.

Moğol hâkimiyeti döneminde bazı Türk lehçelerine de (meselâ Çağatayca'ya) sokulan «yasak» kelimesinin Moğol dilindeki aslı mânasını muhafaza ettiği de söylenemez. Çünkü Türkçede hukukî bakımdan «kanun» (düzenlemek, icra etmek, karar vermek) karşılığı olarak değil, sadece «nehiy», yâni birşeyin yapılmasını önlemek, men'etmek (yasaklamak) için kullanılmıştır. Buna göre; «yasa»nın Türkçedeki kanun kavramı ile ilgisi bulunmadığından dolayı, ondan türetilen diğer sözcük'ler de hiçbir linguistik temele dayanmamaktadır³².

3 — **KURULTAY** : *Türkçe Sözlük*'de «Temel işleri konuşmak üzere bir kurumun belli zamanlarda veya gerektiğince yaptığı genel toplantı» diye târif edilen ve Türkçe *kurum* (müessese) ve *kuruluş* (tesis) tâbirleri ile aynı kökten geldiği sanılan «kurultay» deyiminin³³ Moğolcada «bir araya gelmek, toplanmak» mânalarındaki *khuri* (*khura*), *khuril* (*khural*) veya *khuri*, *khuril* vb. fiil köklerine, yine Moğolca *-ltai*, *-tai* eklerinin ilâvesi ile türetilmiş bir idarî terim olduğu³⁴ ve tarih vesikalarında Cengiz Han ile birlikte yer almağa başladığı ilmî incelemeler neticesinde anlaşılmıştır. Bu itibarla 13. asır ortalarından önceki Türk belgelerinde görülmemesi tabiidir.

29 B.Y. Vladimirtsov, *Moğolların İctimai teşkilâtı*, s. 253 vd., 254 n. 158, 256 vd.

30 S.M. Arsal, *Türk Tarihi ve Hukuk*, s. 168.

31 G. Doerfer, *Türkische und mongolische*, IV, s. 71.

32 Meselâ «*Yasal*» deyimini aslında (Çağatayca'da) «kanunî» değil, «Savaş nizamı, asker safı» demektir, bk. A. İnan, *Türk etnolojisini ilgilendiren...*, s. 640; R.R. Arat, *Vekayi*, II, s. 664 (Yasa'nın diğer mânaları burada verilmiştir).

33 Bk. *Türkçe Sözlük*, s. 482.

34 G. Doerfer, *aynı esr.*, I, s. 435; O. N. Tuna, *Osmanlıcada Moğolca ödünç kelimeler I*, *Türkiyat Mecm.*, XVII, 1972, s. 231.

Kurultay, ne kök, ne de ek itibarıyla Türkçe olmadığı gibi³⁵, bir devlet müessesesi olarak, Türk «kurultay»ından da farklıdır. Vladimirtsov'a göre, Moğollarda «*khuriltai*», başta «altun urug» (Cengiz âilesi) mensupları olmak üzere, soy reislerinin, nüfuz sâhibi vassalların, kısaca Moğol cemiyetinde yüksek sınıf temsilcilerinin katıldığı, aslında bir müessese (meselâ Diète meclisi, parlamento) mahiyetinde değil, fakat Han seçimlerinde veya toprakların bölüşülmesinde veya tesadüfen meydana çıkan plân ve tasavvurların müzakeresi için yapılan bir toplantıdır ki, yine son söz ve icra Cengiz âilesi üyelerinin karar ve tasviplerine bağlıdır...»³⁶.

Kurultay tâbiri Moğol hâkimiyeti sebebi ile Türkçeye de girerek, zamanla, Türk devlet meclisinin eski adı olan «*Toy*» kelimesinin yerini almıştır³⁷. Doğu Türk lehçelerinde hâlâ resmî veya yarı-resmî toplantı mânasını muhafaza eden toy kelimesi, Türkiye'de daha çok yemekli toplantı için kullanılır olmuştur; bazen de bunun yerine, yine Türkçe sanılarak Moğolca «şölen» (aşlı, şülen = çorba) denilmektedir.

4 — Buraya kadar bahis konusu ettiğimiz 3 ana terime ilâveten dilimize âdeta yerleşmiş görünen «uygarlık» ve «bağımsızlık»

35 Türkçede «*kur*» kelimesi kemer, kuşak, derece, rütbe; *Kur-mak* : girmek, harekete getirmek; *Kur-la-mak* : kemer, kuşak bağlamak, *kurul -mak* : gerilmek vb... demektir (H.N. Orkun, *ETY*, IV, s. 93, 106; A. Caferoğlu, *EUS*, s. 187; *Kutadgu-Bilig*, III, s. 291 vd.; DLT, I, 324) veya *kurı* = batı (taraf) mânasında alınabilir (bk. H.N. Orkun, *göst.yer.*; M. Ergin, *Orhun âbideleri*, s. 106; G. Clauson, *...Turkish*, s. 642 vd., 645).

36 B.Y. Vladimirtsov, *ayn.esr.*, s. 122 vd., 150; Daha bk. Barhebraeus /Türk.terc./, *Abû'l-Farac Tarihi*, II, 1950, s. 523-526, 546, 553; W. Barthold, *Orta Asya Türk Tarihi...*, s. 249; R. Grousset, *ayn.esr.*, s. 319, 334 vd.

37 Eski Türk Devlet Meclisi (Asya Hunlarından beri) olan *Toy* ve hususiyetleri için : İ. Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü* («Teşkilât» bölümü), Moğol hâkimiyeti devrinin ilk asırlarından Türkçe *Toy* ile Moğolca *Kuriltai* deyimlerinin sinonim kelimeler olarak bir arada yer aldığı görülüyor: bk. 14. asır başlarında yazıya geçirilen *Oğuz Kagan Destanı* (neşr. R. Rahmeti - W. Bang'dan naklen : M. Ergin, 1970, str. 90, 356). İbn Battûta da (14. asır ilk yarısı) *Toy* kelimesini «kurultay» yerine kullanmıştır (Bk. *Rihle't-İbn Battûta*, Kahire, 1358/1938, I, s. 241; W. Barthold, *Orta Asya Türk Tarihi...*, s. 279). İbn Battûta seyahatnâmesinin arabça metninde «toy» kelimesinin «ziyafet» demek olduğu da belirtilmiştir (Rihle, *göst.yer.*). Arabca «ziyafet» kelimesinin aslı olan «z.y.f» kökü, «yemek-içmek» değil, «bir yere misafir olmak, ilâve edilmek, bir-şeye sokulmak, bağlanmak» yâni toplanmak mânasını taşır.

sözcük'lerine de dokunmağı faydalı bulmaktayız. Bunların dikkat çekici hususiyeti, her ikisinin de tamamiyle uydurma olması yanında, Türkçemizdeki «medeniyet» ve «istiklâl» gibi çok ehemmiyetli iki kavramı soysuzlaştırıcı durumlarıdır :

a — **UYGAR -lık** : «Medeniyet» karşılığı olarak ileri sürülmüş, her türlü tarihi, sosyal ve linguistik dayanaktan mahrum bir *sözcük*'tür³⁸. Yaşayan Türkçedeki, «medeniyet» kelimesi ise, arabca *m.d.n.* kökünden yapılmış (medene b. —: bir yerde durmak; medene h. —: /şehre/gelmek) bir tâbir olmakla beraber, Batı dillerindeki «civilisation» (= şehirlileşmek) kavramını karşılamak üzere (*medîne* = şehir, *medenî* = şehirli) Türkler tarafından türetilmiştir. (Araplar bu mânada «temeddün» deyimini kullanırlar) ve aslında, türlü yaşayış tarzlarından ayrı bir hayat, başka bir dünya görüşü ve davranış kavramı ile, farklı sosyal ve psikolojik oluşumu belirleyen çok geniş muhtevalı bir kültür terimidir. *Uygarlık* ise, ne sosyolojik, ne ahlâkî, ne kültürel hiçbir esasa sâhip olmayan bir dil garibesinden başka birşey değildir.

b — **BAĞIM -sızlık** : Söylenişinde insanda âdeta bir boğulma türküntüsü uyandıran, hem de «istiklâl» gibi, dilimizde çok yüksek, kutsî bir kavram için kullanılmağa kalkışılan bu kelime de Türkçenin ne kelime kuruluşuna uygun düşmekte, ne de zarafetine yaraşmaktadır³⁹. İstiklâl'in alevlendirdiği ruhî coşkunluğu yok etmesi sebebi ile de tahripkâr bir rol oynamaktadır. Eğer «istiklâl» kelimesinin yabancı menşeden gelmesi bir sakınca sayılıyorsa, biz, onun karşılığı olarak Orhun kitabelerinde geçen eski Türkçe «oksızlık» terimini tavsiye edebiliriz⁴⁰.

Fakat, gayet açıktır ki maksadımız, mevcut dil kaosunu büsbütün artırmak olmayıp, tarihin akışı içinde meydana gelen seman-

38 Dil açısından temelsizliği için bk. F.K. Timurtaş, *Türkçemiz ve Uydurmacılık*, İstanbul, 1977, s. 294 vd., Nasıl uydurulduğunun ibret verici hikâyesi için bk. Prof. E. Bilgiç, *Medeniyet ve «Uygarlık» macerası*, Tercüman Gazetesi, 17/2/1981, s. 2.

39 Bk. F.K. Timurtaş, *ayn.esr.*, s. 297.

40 «Oksızlık» için tafsilen bk. İ. Kafesoğlu, *Türk Millî Kültürü*, («İl'de istiklâl» bahsi).

tik farklılıklar (mâna değışiklikleri) neticesinden değil, bilgisizlikten ve kof bir «yenileşmecilik» özentisinden doğan yeni «sözcük»ler uydurma gayretlerine karşı, kültürde ahenkli ve sürekli gelişmeyi sağlayacak yolun ilmî gerçekler izinde ilerlemek olduğunu göstermekten ibarettir.